

Bruxelles, 7.10.2020.
COM(2020) 620 final

ANNEX 1

PRILOG

KOMUNIKACIJI KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU I VIJEĆU

**Unija jednakosti:
strateški okvir EU-a za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma**

{SWD(2020) 530 final}

Prilog 1.: Smjernice za planiranje i provedbu nacionalnih strateških okvira za Rome

RJEŠAVANJE PROBLEMA ANTIROMIZMA

Zahvaljujući radu Saveza protiv antiromizma, Europskog parlamenta i Vijeća Europe¹, došlo je do opće suglasnosti da antiromizam (poseban oblik rasizma prema Romima) doprinosi trajnoj isključenosti Roma. Kako su antiromizam i isključenost dio začaranog kruga, trebalo bi ih rješavati zajedno. Suzbijanjem diskriminacije i antiromizma pridonijet će se uspjehu mjera za uključivanje, čime će se ujedno potaknuti veća otvorenost i prihvaćanje u društvu. Suzbijanje antiromizma i promicanje raznolikosti i uključivanja zahtijevaju sudjelovanje cjelokupnog društva, kako romskih tako i neromskih zajednica. To uključuje jačanje položaja Roma i rješavanje pitanja uvriježenih (i institucionalnih) stavova i ponašanja. Tijela za jednakost mogla bi biti povlašteni partneri kontaktnim točkama za Rome u osiguravanju standarda za provedbu i zahtijevanju većeg naglaska na antidiskriminaciji u strategijama.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- **staviti jedinstveni naglasak na suzbijanje antiromizma** kako bi se:
 - 1) prepoznali antiromizam i odgovornost da se protiv njega djeluje;
 - 2) prepoznale povijesne dimenzije antiromizma, a posebice genocid nad Romima; podigla svijest o romskoj povijesti i promicalo pomirenje;
 - 3) podigla svijest o uzajamnim koristima raznolikosti i uključivanja; utemeljio pozitivan govor; poticali dobri primjeri; poduprli susreti među zajednicama i multikulturalno učenje za suprotstavljanje stereotipima i netočnim informacijama o Romima u obrazovanju, medijima, umjetnosti, kulturi i povijesti;
 - 4) suzbila diskriminacija kao očitovanje antiromizma;
 - 5) suzbio govor mržnje i zločin iz mržnje kao očitovanje antiromizma i poticalo prijavljivanje uznemiravanja, nasilja i kaznenih djela motiviranih predrasudama;
 - 6) promicao pristup pravosuđu za žrtve antiromizma i diskriminacije;
 - 7) podizala svijest Roma o njihovim pravima; i
 - 8) otklonila i spriječila sustavna/institucionalna/strukturna diskriminacija² Roma,
- **sprečavati i suzbijati antiromizam, što treba biti međusektorski/horizontalni prioritet** u svim područjima sektorskih politika kako bi se:
 - 1) suzbila segregacija, nasilništvo i uznemiravanje u obrazovanju; senzibiliziralo školsko osoblje;
 - 2) suzbila diskriminacija u (pristupu) zapošljavanju i senzibiliziralo poslodavce;
 - 3) suzbila diskriminacija u pristupu kvalitetnoj zdravstvenoj skrbi; otklonile paralelne, segregirane usluge; spriječilo kršenje ljudskih prava (npr. prisilni pobačaji i prisilna sterilizacija); senzibiliziralo zdravstvene djelatnike;
 - 4) suzbila prostorna segregacija; spriječila prisilna deložacija bez osiguranog alternativnog smještaja; senzibiliziralo tijela vlasti; i
 - 5) redovito prikupljali podaci o jednakosti (podaci o suočavanju s diskriminacijom, podaci tijela za

¹ [Antiromizam – referentni dokument](#), Berlin/Budimpešta, 2017., [Rezolucija Europskog parlamenta od 15. travnja 2015. povodom Međunarodnog dana Roma – rasna netrpeljivost prema Romima u Europi i priznanje na razini EU-a dana sjećanja na genocid nad Romima u Drugom svjetskom ratu](#), [Izvešće Europskog parlamenta o aspektima temeljnih prava u integraciji Roma u EU-u – borba protiv anticiganizma \(2017/2038\(INI\)\)](#), [Rezolucija Europskog parlamenta od 12. veljače 2019. o potrebi za jačim strateškim okvirom EU-a za nacionalne strategije integracije Roma nakon 2020. i o osnaživanju borbe protiv anticiganizma](#), [Opća preporuka politike br. 13 Europske komisije protiv rasizma i netolerancije \(ECRI\) o borbi protiv rasne netrpeljivosti prema Romima i diskriminaciji Roma iz 2012.](#); [Vijeće Europe. Izjava Odbora ministara o porastu rasne netrpeljivosti prema Romima i rasističkog nasilja usmjerenog protiv Roma u Europi.](#)

² Sustavna diskriminacija proizlazi iz nejednakosti koje su ukorijenjene u zakonodavstvu, politici i praksi. Često nisu ukorijenjene s namjerom, već zbog niza institucionalnih čimbenika u oblikovanju, provedbi i preispitivanju zakonodavstva, politike i prakse. Vidjeti [Roma and traveller inclusion: towards a new EU framework, learning from the work of equality bodies](#) (Uključivanje Roma i Putnika: ususret novom okviru EU-a, prikupljanje iskustava iz rada tijela za jednakost).

SUZBIJANJE MULTIGENERACIJSKOG SIROMAŠTVA

(s naglaskom na zaštiti djece i boljoj upotrebi sredstava EU-a)

Rješavanje problema multigeneracijskog siromaštva i isključenosti ključno je za poboljšanje položaja marginaliziranih Roma. Isključenost i diskriminacija u pristupu obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj skrbi i stanovanju utječu na razvoj djece te isto tako mogu utjecati na njihovo buduće roditeljstvo, zbog čega će i njihova djeca biti u nepovoljnom položaju. Začarani krug isključenosti i diskriminacije nastaviti će se sve dok se ne provedu značajne intervencije kako bi se na sveobuhvatan način riješilo pitanje temeljnih uzroka i isplanirala bolja budućnost za nove generacije. To zahtijeva **usredotočenost na djecu** i mora se održavati tijekom vremena.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- aktivirati relevantna stručna znanja na svim razinama upravljanja kako bi se izradile mjere za zaštitu djece, dodijeliti odgovarajuća sredstva za rani i predškolski odgoj i obrazovanje te daljnje obrazovanje (npr. stipendije, mentorstva, izvanškolska potpora), prehranu, osobni razvoj i rad s obiteljima,
- poticati sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju,
- zaštititi žene, djecu i mlade strategijama za suzbijanje kaznenih djela kao što je trgovanje ljudima, uključujući sve relevantne oblike iskorištavanja (spolno iskorištavanje, iskorištavanje radnika, prisilno prosjačenje i iskorištavanje za kaznena djela prisilnih i lažnih brakova), te im omogućiti pristup pomoći, potpori i zaštiti,
- poboljšati pristup uslugama u zajednici i obitelji osobama s invaliditetom i djeci bez roditeljske skrbi, ojačati mjere za smanjivanje institucionalizacije pružajući potporu obiteljima koje se nalaze u izrazito teškom položaju i osobama s invaliditetom,
- osigurati dugoročnu održivost mjera potpore za djecu i njihove obitelji, kako bi se poboljšali uvjeti za nove generacije,
- temeljiti planiranje financijske potpore i ulaganja na preciznoj analizi temeljnih uzroka marginalizacije (socioekonomska isključenost i diskriminacija), prikupiti detaljnije dokaze sustavnim evaluacijama i analizama vrsta nacionalnih, regionalnih i lokalnih intervencija koje (ne) funkcioniraju i razloga za to, kako bi se stekao bolji uvid u prepreke za uključivanje, uključiti sve dionike (tijela lokalne vlasti, civilno društvo, romske i neromske dionike koji možda imaju različita mišljenja) u analitički rad,
- analizirati upotrebu sredstava EU-a u suradnji s upravljačkim tijelima – ako se u izvješćima o praćenju utvrdi da sredstva nisu upotrijebljena djelotvorno za postizanje ciljeva uključivanja, potrebno je povezati se s tijelima lokalne vlasti ili upravljačkim tijelima i dionicima kako bi se uvidjeli razlozi za to i riješile sve prepoznate prepreke, i
- uspostaviti blisku povezanost između nacionalnih kontaktnih točaka za Rome i tijela vlasti koja su odgovorna za praćenje fondova EU-a, osigurati da se upotrebom sredstava EU-a za Rome otvaraju stvarne mogućnosti sudjelovanja i ostvaruje planirani utjecaj na njihov svakodnevni život i da se ta sredstva ne upotrebljavaju za druge interese.

PROMICANJE SUDJELOVANJA ROMA

Sudjelovanje Roma u javnom životu preduvjet je koji omogućuje jednakost i uključivanje, a time se promiče demokratski i učinkovit način upravljanja. Sudjelovanjem Roma i jačanjem njihova položaja daje im se prilika za izražavanje potreba i stavova i omogućuje im se da djeluju na nove načine s pozitivnim učinkom. Uključivanjem se svima otvara mogućnost djelovanja i sudjelovanja. Sudjelovanje i jačanje položaja načela su i postupci za poboljšanje životnih uvjeta i ishoda svih građana. Podupiranje značajnog sudjelovanja Roma u oblikovanju politika na lokalnoj i nacionalnoj razini te na razini EU-a preduvjet je za rješavanje problema isključenosti. Romske i proromske organizacije civilnog društva posebno su važni dionici. Pri koordiniranju razvoja nacionalnih strateških okvira potiče se nacionalne kontaktne točke za Rome na promicanje participativnih modela, primjerice podupiranjem tematskih radnih skupina koje razvijaju procjenu potreba, prioriteta, ciljeva i djelovanja u ključnim područjima, okupljanjem nacionalnih, regionalnih, lokalnih i nevladinih dionika i osiguravanjem sudjelovanja Roma. Ovi bi se modeli i strukture mogli naknadno upotrebljavati za praćenje i evaluaciju provedbe.

Nacionalnim strateškim okvirima trebalo bi:

- utvrditi minimalne obvezne aspekte i načine sudjelovanja Roma u razvoju politika, provedbi i praćenju kao i izradi programa za upotrebu sredstava EU-a, uključujući pisane protokole o sudjelovanju u kojima se utvrđuju ovlaštenja (opseg i oblik uključivanja), sastav (načela za odabir članova), metode rada i očekivani ishodi tijela za savjetovanje i sudjelovanje, s ciljem osiguravanja djelotvorne suradnje, povjerenja i odgovornosti³,
- stvoriti mogućnosti za jačanje položaja romskih zajednica na lokalnoj razini kako bi se omogućilo odlučivanje i odgovornost unutar zajednice i djelovanje usmjereno izričito na ostvarivanje društvenih i političkih promjena. Na mobiliziranje zajednice treba gledati kao na namjerni postupak uključivanja i sudjelovanja koji se odnosi na Rome, tijela lokalne vlasti i lokalne organizacije,
- osigurati da Romi budu zastupljeni u svoj svojoj raznolikosti (uključujući državljane i one koji nisu državljani, marginalizirane i integrirane osobe, žene, djecu i mlade) u procesima politike i savjetovanja,
- poboljšati lokalno djelovanje uključivanjem većeg broja stručnih djelatnika iz romske zajednice da budu posrednici i pomognu u rješavanju pitanja trajnog nedostatka povjerenja između Roma i većinskih zajednica,
- promicati suradnju s civilnim društvom među romskim i općim organizacijama, posebno onima koje su usmjerene na prava djece, mladih i žena,
- upotrebljavati sredstva EU-a i druga sredstva za pružanje redovite potpore u izgradnji kapaciteta (za analizu stanja u pogledu jednakosti i sudjelovanja itd.), posebno za lokalno civilno društvo, i
- *u zemljama sa znatnim brojem romskog stanovništva:*
 - promicati pozitivno djelovanje za povećano sudjelovanje Roma u nacionalnoj i lokalnoj upravi u područjima jednakosti i uključivanja, istraživanja itd., i
 - razmotriti mogućnost uspostave nacionalnih krovnih organizacija Roma za trajno savjetovanje i sudjelovanje u raspravama o politikama. One bi trebale dobiti osnovno institucionalno financiranje od nacionalnih vlada ili iz redovitih fondova za potporu civilnom društvu.

³ Violetta Zentai, Georgeta Munteanu i Simona Torotcoi, [Kvaliteta sudjelovanja u inicijativi EU-a za jednakost i uključivanje Roma nakon 2020.](#), stručna izvješća koja se nadovezuju na aspekte procjene okvira EU-a za nacionalne strategije integracije Roma koji su usmjereni na budućnost, 2020., str. 41., 59.–60.

ODRAŽAVANJE RAZNOLIKOSTI

Pri oblikovanju nacionalnih strateških okvira ključno je prepoznati raznolikost među Romima i njihovim zajednicama. Strateškim okvirom EU-a za Rome promiče se jačanje položaja žena, mladih i djece iz romske zajednice (i Roma s invaliditetom, starijeg romskog stanovništva, Roma koji su pripadnici skupine LGBTI+ i onih koji se kao građani kreću unutar EU-a) kako bi se otklonile socioekonomske razlike te kako bi oni u potpunosti mogli ostvariti svoja prava, svoj potencijal i postati aktivni pokretači promjene.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- procijeniti potrebe i položaj svih Roma (uključujući one koji nisu državljani određene zemlje, koji su državljani trećih zemalja i koji su bez državljanstva),
- rješavati pitanja višestruke diskriminacije i međupovezanosti, zbog kojih je isključivanje još ozbiljnije,
- staviti naglasak na skupine Roma koje su najviše marginalizirane i namijeniti im mjere za uključivanje i borbu protiv siromaštva (ne isključujući pritom druge skupine u istom položaju) i obuhvatiti sve Rome mjerama kojima se promiče sudjelovanje, a osobe koje su romskog podrijetla i one koje nisu mjerama za sprečavanje i suzbijanje antiromizma i diskriminacije,
- postaviti određene ciljeve i mjere koje su usmjerene na žene, djecu i mlade iz romske zajednice, Rome s invaliditetom, starije romsko stanovništvo, one koji se kao građani kreću unutar EU-a, Rome bez državljanstva i one iz trećih zemalja (ako je primjenjivo) te raščlaniti pokazatelje prema spolu i dobi,
- posvetiti se rodnoj dimenziji u svim područjima, posebno u pogledu obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene skrbi, potpora za djecu i suzbijanja (višestruke) diskriminacije, uključujući (obiteljsko) nasilje i izrabljivanje, promicati sudjelovanje i pobrinuti se da se mjerama uzima u obzir i rodna perspektiva,
- poduprijeti pristup pravosuđu Romkinja kako bi se spriječilo/svladalo obiteljsko nasilje i druge vrste kršenja ljudskih prava,
- sudjelovati u transnacionalnoj suradnji radi djelotvornijeg korištenja mogućnosti i rješavanja problema koji proizlaze iz transnacionalne mobilnosti Roma, osiguravajući njihov pristup obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju, zdravstvenoj skrbi i drugim socijalnim uslugama, i
- iskorijeniti apatridnost među Romima osiguravajući univerzalnu registraciju rođenja i mogućnost dobivanja osobnih dokumenata, službene postupke utvrđivanja apatridnosti i univerzalni pristup uslugama.

KOMBINIRANJE OPĆIH I CILJANIH PRISTUPA

Iako diskriminacija i isključenost Roma opravdavaju daljnji ciljani pristup, cilj je usmjeravanja promicanje djelotvornog uključivanja i jednakosti Roma u svim sferama života. To podrazumijeva uključivu reformu glavnih politika za koju je potrebna pametna kombinacija ciljanih i općih pristupa. Ciljane politike trebale bi biti privremene i služiti ublažavanju dodatnih prikraćenosti i diskriminacije s kojima se suočavaju Romi. Usmjeravanje bi trebalo biti izričito (iako se ne mora nužno temeljiti na etničkom podrijetlu), ali ne i isključivo, tj. da se pritom ne isključe osobe koje nisu romskog podrijetla, a nalaze se u istom položaju.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- navesti na koji način posebne ciljane mjere (zaštitne mjere) rješavaju pitanje prepreka koje sprečavaju Rome da pristupe glavnim politikama i da od njih imaju koristi, kao i na koji će se način povećati uključenost Roma u javnim politikama,
- promicati pristup Roma pravima i glavnim uslugama uz dodatnu ciljanu potporu, ali bez stvaranja stalnih paralelnih struktura,
- usmjeriti intervencije na određena područja i pritom osigurati da se uzimaju u obzir lokalni uvjeti, kombinirati usmjeravanje na područja i socijalne skupine u okviru opsežnijih intervencija (npr. za suzbijanje krajnjeg siromaštva) i osigurati da se njima obuhvati romsko stanovništvo,
- *u zemljama sa znatnim brojem romskog stanovništva:*
 - provesti provjeru/reviziju ključnih mjera glavne politike kako bi se ocijenio njihov utjecaj na jednakost i uključivanje Roma,
 - utvrditi na koji će se način sredstva EU-u upotrebljavati za uključivu reformu glavnih politika (npr. desegregacija u obrazovanju ili stanovanju) i za ciljano djelovanje, i
 - utvrditi mehanizme za jednakost, uključivanje i sudjelovanje Roma na regionalnoj i lokalnoj razini.

POVEĆANE MJERE ZA SPREČAVANJE/UBLAŽAVANJE NESRAZMJERNOG UTJECAJA KRIZE NA ROME

Svi ključni izazovi s kojima se EU u današnje vrijeme suočava (uključujući pandemiju koronavirusa, klimatske promjene te tranzicija na digitalno i zeleno gospodarstvo) uključuju dimenziju jednakosti i uključivanja Roma. Osobitu pažnju treba posvetiti tomu da diskriminirane i marginalizirane skupine, posebno među Romima, ne budu prisiljene snositi nesrazmjerni dio tereta zbog kriza i tranzicija te da hitne mjere i dugoročne strategije rasta sadržavaju ciljanu dodatnu potporu za njihovo uključivanje. Trebalo bi prikupiti iskustva stečena tijekom pandemije koronavirusa, koja je nesrazmjerno utjecala na marginalizirane romske zajednice koje su bile izložene najtežim kratkoročnim zdravstvenim i srednjoročnim/dugoročnim ekonomskim utjecajima. Nacionalni strateški okviri za Rome trebali bi pridonijeti ublažavanju učinaka krize uzrokovane koronavirusom i našoj boljoj pripremljenosti za rješavanje svih takvih pojava u budućnosti.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- planirati djelotvorno prikupljanje podataka i praćenje socioekonomskih utjecaja (prema dobi, spolu i zdravstvenim potrebama) kako bi se osigurale učinkovite i prilagođene mjere politike koje služe kao odgovor na postojeće/buduće pandemije,
- uzeti u obzir kratkoročne, srednjoročne i dugoročne potrebe i uključiti sve zainteresirane u razvoj i provedbu mjera,
- podržati napore tijela lokalne vlasti u rješavanju najnužnijih potreba romskih zajednica (npr. smještaj, uključujući hranu i vodu, pristup besplatnim uslugama zdravstvene skrbi i financijska potpora romskim obiteljima koje se nalaze u izrazito teškoj ekonomskoj situaciji),
- dati prednost naporima za rješavanje problema strukturnih nejednakosti i nedostatnog pristupa romskih zajednica osnovnim uslugama i infrastrukturi,
- osigurati da se mjerama i/ili djelovanjima za upotrebu sredstva EU-a i nacionalnih sredstava obuhvate i zadovolje potrebe zajednica koje su najviše marginalizirane i koje su u najtežem položaju,
- promicati pristup Roma sigurnoj i čistoj vodi za piće⁴,
- poboljšati pristup sanitarnom sustavu i osigurati stalnu dostupnost osnovnih komunalnih usluga u slučaju pandemije,
- promicati zdravstvenu pismenost među romskim stanovništvom,
- promicati širenje točnih i jasnih informacija koje se temelje na dokazima i kampanje za podizanje svijesti kao djelotvornih sredstava u borbi protiv diskriminacije i ksenofobije,
- osigurati redovno praćenje stanja okoliša i rizika koji posebno utječu na ugrožene romske zajednice i poduzimati mjere za otklanjanje opasnih ili nehygijskih uvjeta, i
- promicati usklađenost između hitnih mjera i mjera oporavka, i glavnih inicijativa kao što su „zeleni plan”, digitalizacija, europski stup socijalnih prava, ciljevi održivog razvoja, europski semestar i glavne strategije, programi i reforme.

⁴ [Direktivom o vodi za piće](#) (uvodna izjava 31., članak 16.) od država članica zahtijeva se da uzmu u obzir posebne položaje manjinskih kultura, kao što su Romi i Putnici, neovisno o tome imaju li trajno mjesto stanovanja, poduzimajući mjere potrebne za poboljšanje njihova pristupa vodi namijenjenoj za ljudsku potrošnju.

OSIGURAVANJE DIGITALNE UKLJUČENOSTI

Nakon što su zbog pandemije koronavirusa škole, sveučilišta i uredi bili prisiljeni na zatvaranje, svi su rješenje pronašli u internetu. Većina je prešla na internetsko obrazovanje, telemedicinu itd. uz pretpostavku da svi imaju pristup internetu. Međutim, kriza je istaknula zapanjujuće [globalne razlike](#) u učenju preko interneta i učenju na daljinu. Romi su često smješteni u ruralnim područjima, područjima koja još uvijek zaostaju kada je u pitanju pristup širokopojasnoj infrastrukturi velike brzine. Za marginalizirane Rome sa slabim ili nikakvim pristupom informatičkoj opremi ili s nedostatnom digitalnom pismenošću, učinci krize otkrili su duboko ukorijenjene strukturne nejednakosti, dovodeći do rizika da romska djeca ostvare loše rezultate i zaostaju u školi, a da odrasli ne budu informirani o aktualnostima i ostanu bez mogućnosti zapošljavanja. Moraju se riješiti osnovna pitanja povezana s nejednakošću, diskriminacijom i isključenošću u digitalnom dobu kako bi se osiguralo da nitko ne bude zapostavljen. Uspješno uvođenje digitalnih tehnologija te otpornost i socijalna pravednost Europe ovise o tome da svi građani imaju pristup potrebnoj infrastrukturi, opremi i digitalnim vještinama.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- prevladati digitalnu isključenost Roma pružanjem pristupa digitalnim tehnologijama, posebno pristupa i potpore za učenje preko interneta i učenje na daljinu ako dođe do zatvaranja ustanova za obrazovanje i osposobljavanje, kao tijekom pandemije koronavirusa,
- poticati sinergije s drugim političkim inicijativama (posebno onima koje se odnose na internetske javne usluge, usluge e-uprave i komercijalne usluge), kako bi se poboljšala mogućnost upotrebe javnih usluga i promicala uključiva e-uprava, s posebnim mjerama za pružanje javnih usluga i povezivanje Roma, pridajući posebnu pažnju ruralnim područjima,
- jačati digitalne vještine i kompetencije⁵ Roma:
 - 1) poboljšanjem pristupa digitalnoj opremi i mrežnim vezama (npr. javne internetske pristupne točke u zapostavljenim područjima);
 - 2) promicanjem osnovnih digitalnih vještina i kompetencija u perspektivi cjeloživotnog učenja i pružanjem odgovarajućeg osposobljavanja;
 - 3) poboljšanjem kvalitete upotrebe i sudjelovanja u informacijskom društvu među Romima; i
 - 4) poticanjem prijavljivanja diskriminatornih praksi na internetu u pristupu i upotrebi usluga;
 - 5) uključivanjem inicijativa za digitalnu pismenost u lokalni socioekonomski kontekst, prilagođavajući ih posebnim potrebama i uvjetima romskih zajednica;
 - 6) poticanjem i podupiranjem inicijativa za digitalnu pismenost⁶:
 - kojima se motivira i podiže svijest o upotrebi interneta,
 - koje su povoljne i održive,
 - koje pružaju sadržaje i načine provedbe prilagođene Romima (nove metode podučavanja, neformalno učenje itd.), i
 - koje su dostupne i lako se upotrebljavaju;
- poticati upotrebu digitalnih rješenja za zdravstvenu skrb, kako za pacijente tako i za zdravstvene djelatnike, kako bi se osigurala stalna skrb i sigurni načini liječenja; i
- preispitivati strateške okvire za digitalno uključivanje kako bi se procijenile prepreke s kojima se suočavaju Romi.

⁵ [UOkviru digitalne kompetencije za građane](#) utvrđuje se pet sastavnica digitalne kompetencije: informacijska i podatkovna pismenost, komunikacija i suradnja, stvaranje digitalnih sadržaja, sigurnost i rješavanje problema.

⁶ [UOkviru digitalne kompetencije za građane](#) definira se informacijska i podatkovna/digitalna pismenost kao sposobnost izražavanja digitalnih potreba, lociranja i dohvaćanja digitalnih podataka, informacija i sadržaja, prosuđivanja o relevantnosti izvora i njegova sadržaja, pohranjivanja, upravljanja i organiziranja digitalnih podataka, informacija i sadržaja.

OSIGURAVANJE EKOLOŠKE PRAVDE

Ekološka diskriminacija⁷ s kojom se suočavaju romske zajednice počinje privlačiti pozornost javnosti. Ova dugo zanemarena stvarnost istaknula je svoje nesrazmjerne učinke za vrijeme pandemije koronavirusa, u kojoj su marginalizirane zajednice bile izloženije onečišćenju i drugim povezanim zdravstvenim problemima. Zdravstveni rizici povećavaju se zbog neadekvatnih životnih uvjeta i segregacije, čime se dodatno pogoršava socioekonomska isključenost Roma.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- prepoznati i suzbijati ekološku diskriminaciju, posebno jer utječe na marginalizirane romske zajednice u segregiranim područjima (kao očitavanje antiromizma), promicati razumijevanje na koji način ekološka diskriminacija i nedostatak usluga u području zaštite okoliša prisiljavaju marginalizirane Rome na život u ekološki degradiranim područjima,
- usredotočiti se na pristup vodi, odgovarajućim sanitarnim uvjetima, uslugama sakupljanja i gospodarenja otpadom i suzbijati trajnu prostornu segregaciju koja je uzrok ekološke diskriminacije u području stanovanja i osnovnih usluga,
- riješiti problem nedovoljnog pristupa Roma zelenim površinama za život s mogućnošću njihove upotrebe za rekreaciju,
- spriječiti ekološke rizike koji ugrožavaju ljudsko zdravlje i riješiti problem utjecaja izloženosti zagađenju i onečišćenju na zdravlje, i
- osigurati zdravlje i sigurnost na radu onih koji rade u nepovoljnijim ekološkim uvjetima.

⁷ Ekološkom diskriminacijom pogođeni su Romi koji žive u segregiranim naseljima u ekološki opasnim uvjetima (pored odlagališta otpada, u napuštenim tvorničkim pogonima i područjima u kojima su česte poplave) bez pristupa osnovnim ekološkim potrebama poput gospodarenja vodom i otpadom. Vidjeti [Pushed to the wastelands: environmental racism against Roma communities in central and Eastern Europe](#) (Potisnuti u pustoš: ekološki rasizam prema romskim zajednicama u srednjoj i istočnoj Europi). Za konceptualna objašnjenja i resurse, vidjeti [internetsku stranicu](#) organizacije Energy Justice Network.

PROMICANJE ROMSKE UMJETNOSTI, POVIJESTI I KULTURE (TE OSVIJEŠTENOSTI O NJIMA)

Romska umjetnost, povijest i kultura sastavna su obilježja našeg europskog i nacionalnog okruženja. Međutim, tijekom stoljeća prikazi romske kulture i identiteta preuveličavani su i stereotipizirani, čime se pogoršalo otuđenje romskih zajednica od konvencionalnog društva. Prepoznavanje njihove kulture treba ostvariti pomoću događanja koja su povezana s Romima.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- prepoznati doprinos romske umjetnosti i kulture nacionalnoj i europskoj baštini i podići svijest o tom doprinosu među samim Romima,
- podržati platforme za olakšavanje kontakta između osoba koje su romskog podrijetla i onih koje nisu na lokalnoj razini pomoću promicanja tradicionalne i moderne romske umjetnosti, zanata i kulture te znanja o romskoj povijesti,
- poticati aktivnosti podizanja svijesti u suradnji s medijima radi podupiranja samoizgrađenog romskog identiteta i kulturne baštine,
- suzbijati predrasude i stereotipe o Romima,
- odrediti i obilježavati 2. kolovoza kao Europski dan sjećanja na romske žrtve holokausta u spomen žrtvama genocida nad Romima u Drugom svjetskom ratu,
- promicati integrirani pristup pri obilježavanju Međunarodnog dana sjećanja na žrtve holokausta (27. siječnja, dan kada je oslobođen koncentracijski logor Auschwitz-Birkenau) prisjećajući se sudbine Roma;
- integrirati romske zajednice u nacionalna kulturna događanja, uključivanjem romske umjetnosti, povijesti i kulture u zbirke u nacionalnim arhivima, muzejima i stalnim postavama izložbi, dodijeliti odgovarajuća sredstva za očuvanje, održavanje i razvoj romske umjetnosti i kulture, među ostalim organizacijom festivalâ,
- uključiti romski jezik i romsku povijest u školske programe i udžbenike kako za učenike koji su romskog podrijetla tako i za one koji nisu, promicati multikulturne aktivnosti i kampanje za podizanje svijesti u školama, i
- pružiti mogućnosti za jačanje položaja i poduprijeti romske poduzetnike i samozaposlene pojedince u lokalnim poduzećima koja promiču romske tradicije i kulturu.

PROMICANJE SOCIJALNIH INOVACIJA I EKSPERIMENTIRANJA U PODRUČJU POLITIKE

Socijalne inovacije i eksperimentiranje u području politike predstavljaju nove pristupe u području socijalnih promjena kojima su obuhvaćene ideje, prakse i inicijative koje služe kao pokretači na različitim razinama sustava radi postizanja velikih pomaka i trajnih pozitivnih učinaka. Zbog svoje naravi, oni mogu biti značajni mehanizmi za promicanje jednakosti, uključivanja, sudjelovanja i jačanja položaja Roma.

Politika EU-a definira „socijalne inovacije” kao aktivnosti koje su socijalne kad je riječ o svrsi i sredstvima te koje se odnose na razvoj i provedbu novih ideja (s obzirom na proizvode, usluge i modele) koje istodobno ispunjavaju socijalne potrebe i stvaraju nove socijalne veze ili suradnje od kojih korist ima društvo i koje povećavaju njegovu sposobnost djelovanja.⁸ „Eksperimenti u području socijalne politike” znači intervencije politike koje nude inovativna rješenja za socijalne potrebe i koje se provode u malim razmjerima i u uvjetima koji omogućuju mjerenje njihova utjecaja prije nego što se provedu u drugim kontekstima ili na široj razini ako se rezultati pokažu uvjerljivima⁹.

Nacionalnim strateškim okvirima za Rome trebalo bi:

- poduprijeti osnivanje nacionalnih saveza za učenje i inovacije koji pridonose uključivanju – okupljajući dionike iz cijelog ekosustava (relevantne organizacije stručnjaka iz romske zajednice, zajedno s poduzećima/industrijom, socijalnim inkubatorima i mrežama onih koji donose promjene, veleposlanstvima, istraživačkim organizacijama),
- pokrenuti skupne postupke zajedničkog stvaranja s nacionalnim/regionalnim dionicima, dobrotvornim organizacijama i organizacijama sa socijalnom svrhom radi utvrđivanja potreba, dostupnih resursa i prilika za zajedničko sustavno djelovanje (uključujući dostupnu savjetodavnu potporu EU-a),
- poduprijeti inkubaciju projekata usmjerenih na ishode koji se odnose na ključna područja socijalnih usluga (pristup stanovanju, komunalnim uslugama, osnovnoj javnoj infrastrukturi i uslugama itd.),
- pospješiti i prikupiti saznanja o pristupima rada koji se odnose na različite teme/sektore, aktivirajući i osposobljavajući u isto vrijeme ključne dionike iz različitih sektora (javni, privatni, organizacije civilnog društva) za zajedničku suradnju,
- eksperimentirati sa socijalnim politikama (npr. pružajući jamstva temeljnog dohotka) za stvaranje modelâ i ispitivanje mogućih alternativnih mehanizama pružanja socijalnih davanja,
- istražiti mobilizaciju privatnog kapitala i udruživanje sredstava s primjerice dobrotvornim organizacijama u okviru mogućih programa za sufinanciranje kako bi se zadovoljile neriješene potrebe najugroženijih,
- istražiti nove modele usluga ili modele ostvarivanja ciljeva i prošireno pronalaženje sredstava kroz partnerstva usmjerena na ishode,
- poduprijeti udruživanje i integraciju ciljanih i fleksibilnih sredstava, i
- poticati osnivanje centara za stručnost za socijalne inovacije (financijska potpora kroz transnacionalne aktivnosti fonda ESF+) i dati im ovlaštenja za podupiranje potreba Roma povezanih s uključivanjem.

⁸ Usporediti Komisijin Prijedlog uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o Europskom socijalnom fondu plus (ESF+) 2018/0206 COD ([COM\(2018\) 382 final](#)), 30.5.2018, članak 2. stavak 16.

⁹ Vidjeti prethodnu bilješku, članak 2. stavak 17.